

ตอนที่ 1

บทนำ

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สุนทรียศาสตร์คืออะไร

ปรัชญาอันเป็นศาสตร์ที่พยายามศึกษาแสวงหาความจริงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ธรรมชาติ และจักรวาลด้วยเหตุผล โดยเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนได้เกิดพัฒนาการทางความคิดที่ส่งต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้แบ่งออกได้เป็น 3 สาขาสำคัญคือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับความจริงพื้นฐานหรืออันติมสัจจะ (ultimate reality) โดยที่อภิปรัชญานี้ยังแบ่งออกได้อีกเป็น ภาววิทยา (ontology) ซึ่งเป็นการศึกษาธรรมชาติของการดำรงอยู่ (existence) ธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริง กับ จักรวาลวิทยา (cosmology) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับจักรวาล (cosmos) และพัฒนาการของจักรวาล

2. ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ (knowledge) และทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทั้งในส่วนของธรรมชาติของความรู้ ที่มาของความรู้ ความเป็นไปได้ของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ความสมเหตุสมผลของความรู้ ความน่าเชื่อถือของความรู้

3. คุณวิทยา (Axiology) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคุณค่า (value) ทั้งในส่วนที่เป็นธรรมชาติของคุณค่า เกณฑ์ของคุณค่า การตัดสินคุณค่า โดยคุณวิทยานี้แบ่งออกได้เป็น 3 สาขา คือ

3.1 ตรรกวิทยา (Logic) เป็นปรัชญาแขนงที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของการใช้เหตุผลและการตัดสินความสมเหตุสมผลในการอ้างเหตุผล

3.2 จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นปรัชญาแขนงที่ศึกษาเรื่องความดี โดยเป็นการแสวงหาความเข้าใจในเรื่องของความดี ความดีสูงสุด เกณฑ์การตัดสินความดีและพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม¹

3.3 สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นปรัชญาแขนงที่ศึกษา แสวงหาความรู้และวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องความงาม (beauty) ทั้งในเรื่องธรรมชาติของความงาม ว่าความงามคืออะไร ความงามมีลักษณะอย่างไร เราจะวินิจฉัยและตัดสินความงามอย่างไร อะไรคือมาตรฐานหรือเกณฑ์ในเรื่องของความงาม ศิลปะคืออะไร ศิลปะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งอื่น เช่น ความจริง ความรู้ ศีลธรรม อย่างไร

โดยสรุป สุนทรียศาสตร์หรือปรัชญาความงาม (Philosophy of Beauty) ก็เป็นคุณวิทยาแขนงหนึ่งที่แสวงหาความจริงหรือความรู้เกี่ยวกับความงามและคุณค่าของความงาม และโดยเหตุที่ปรัชญาเป็นวิชาที่แสวงหาความรู้ความเข้าใจด้วยการใช้เหตุผล สุนทรียศาสตร์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาในสาขาคณวิทยาก็จะใช้วิธีการทางปรัชญาคือการใช้เหตุผลนั้นเป็นเครื่องมือในการศึกษาความคิดในเรื่องของความงามและศิลปะ

1.1.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์

ตามรูปศัพท์ “สุนทรียศาสตร์” นั้น มาจากคำว่า “สุนทรีย” กับ “ศาสตร์” โดย “สุนทรียะ” นั้นแปลว่า เกี่ยวกับความนิยมความงาม² และ “ศาสตร์” ก็แปลว่า วิชา ดังนั้นสุนทรียศาสตร์จึงหมายถึงความถึงศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยความรู้เกี่ยวกับความงาม โดยพจนานุกรมศัพท์ปรัชญาได้อธิบายสุนทรียศาสตร์ไว้ว่าเป็น “ปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยความงามและสิ่งที่งาม ทั้งในด้านศิลปะและในธรรมชาติ และมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม”³

กล่าวโดยสรุป สุนทรียศาสตร์จึงเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงามทั้งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติและในงานศิลปะ โดยปัญหาของ

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2540), หน้า 34.

²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 845.

³ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, หน้า 4.

สุนทรียศาสตร์จะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความงาม โดยปัญหาสำคัญที่ศึกษากันก็คือปัญหาที่ว่า

- ความงามคืออะไร
- ความงามมีอยู่จริงหรือไม่
- ความงามเป็นสิ่งที่อยู่จริงในตัวของมันเองหรือความงามเป็น

ความรู้สึก

- ตำแหน่งของความงามอยู่ที่ไหน
- ความงามเกี่ยวข้องกับผู้รับรู้ความงามอย่างไร และความงามเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของวัตถุที่งามนั้นหรือไม่ อย่างไร

- เมื่อเราพูดว่าสิ่งนั้นงาม สิ่งนี้งาม หมายความว่าอย่างไร
- ความงามจะปรากฏขึ้นได้อย่างไร จะต้องมีส่วนอะไรหรือไม่ที่

ทำให้เกิดความงาม

- เราจะใช้อะไรเป็นมาตรฐานหรือเกณฑ์ในการตัดสินว่าอะไรงาม ไม่

งาม

- ประสบการณ์ทางสุนทรียะคืออะไร มีลักษณะอย่างไร
- วัตถุทางสุนทรียะคืออะไร คุณค่าทางสุนทรียะเป็นสิ่งที่อยู่หรือไม่
- รสนิยมซึ่งเชื่อกันว่ามีบทบาทในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะของ

วัตถุทางธรรมชาติ และงานศิลปะนั้นอยู่จริงหรือไม่

- ศิลปะคืออะไร
- งานศิลปะเป็นสิ่งที่สะท้อนหรือสร้างคุณค่า
- ศิลปะสัมพันธ์กับความจริง ความรู้ ศีลธรรม และศาสนาหรือไม่

อย่างไร

1.1.2 ความเป็นมาของสุนทรียศาสตร์

แม้ว่าปรัชญาที่พูดถึงเรื่องความงามและข้อถกเถียงกันในเรื่องนี้ของนักคิดนักปรัชญาได้เกิดขึ้นจนทำให้มีทฤษฎีและทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับความงามนี้มาตั้งแต่สมัยปรัชญากรีก แต่คำ “สุนทรียศาสตร์” หรือ “Aesthetics” ที่มีรากศัพท์มาจากคำภาษา

กรีกว่า *aisthanomai* ที่แปลว่า การรับรู้ (*perceive*) และใช้หมายถึงการรับรู้โดยทางประสาทสัมผัส⁴ นั้นเพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 ในปี ค.ศ. 1750 โดยโบมการ์เดิน (*Alexander Gottlieb Baumgarten*) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันในกลุ่มเหตุผลนิยมที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1714-1762 และสนใจในปัญหาเรื่องความงาม จนได้รวบรวมและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับความงาม และเขียนหนังสือเรื่อง *Aesthetica* ไว้ในปี ค.ศ. 1750 โบมการ์เดินเป็นผู้นำคำ *Aesthetics* นี้ขึ้นมาใช้อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก และได้ให้คำนิยามสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นศาสตร์ของการรู้ด้วยความรู้สึก⁵ โดยโบมการ์เดินเห็นว่าการศึกษาประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (*sensory experience*) ร่วมกับความรู้สึกก็สามารถให้ความรู้แก่เราได้ แม้ว่าความรู้ที่เขาเรียกว่า *sensuous knowledge* นี้จะเป็นความรู้ในลักษณะที่ต่างจากความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผล (*intellectual knowledge*) และหลังจากนั้น คำ “สุนทรียศาสตร์” ก็ถูกใช้เป็นชื่อของหนึ่งในสาขาของวิชาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงามตั้งแต่นั้นมา

ดังได้กล่าวแล้วว่าวามโนทัศน์เรื่องความงามได้มีมานานแล้วตั้งแต่ในสมัยของเพลโต และปัญหาที่นักปรัชญาถกเถียงกัน เช่น ปัญหาที่ว่าความงามคืออะไร ความงามมีอยู่จริงหรือไม่ ความงามมีอยู่โดยอิสระ หรือว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้รับรู้ และเรามีมาตรการที่จะใช้วินิจฉัยและตัดสินว่าสิ่งใดงามหรือไม่งามอย่างไร นั้นก็ได้ทำให้เกิดการอภิปรายโต้เถียงเกิดเป็นทฤษฎีที่แตกต่างหลากหลายเรื่อยมาในหลายยุคสมัยจนเกิดเป็นวิวัฒนาการทางความคิดของปรัชญาความงาม แต่ก่อนการเกิดขึ้นของคำ “สุนทรียศาสตร์” ความคิดเหล่านี้มีอยู่ในลักษณะที่กระจัดกระจายไม่เป็นรูปเป็นร่าง และไม่ใคร่ได้รับความสำคัญ การบัญญัติคำ “สุนทรียศาสตร์” ของโบมการ์เดินในศตวรรษที่ 18 ได้มีผลทำให้ปรัชญาเกี่ยวกับความงามนั้นได้เป็นสิ่งที่มีความชัดเจน ได้รับความสนใจและความสำคัญมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาสาขาคุณวิทยา และหลังจากนั้นก็พัฒนามาจนเป็นวิชาการสาขาหนึ่งที่ศึกษากันอย่างจริงจังตั้งเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

หากจะลำดับความเป็นไปของปรัชญาเกี่ยวกับความงามจากประวัติศาสตร์ของความคิดทางสุนทรียศาสตร์ เราก็จะเห็นว่าสุนทรียศาสตร์นั้นเป็นการศึกษาและ

⁴ Perception by means of the sense.

⁵ “Aesthetics as the science of sensitive knowing” ใน “Baumgarten” by Nicholas Davey ใน David E. Cooper (ed.) *A Companion to Aesthetics*, (Massachusetts: Blackwell Publisher, 1997), p. 40.

พัฒนาในส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ทฤษฎีความงาม (Theory of Beauty) และทฤษฎีศิลปะ (Theory of Arts) โดยเพลโตเป็นนักปรัชญาคนแรกที่ได้พูดถึงทฤษฎีทั้งสอง และนักปรัชญาในยุคแรก ๆ ได้แย้งกันในเรื่องธรรมชาติของความงาม (nature of beauty) กันเป็นส่วนใหญ่ แต่ในช่วงศตวรรษที่ 18 นั้นถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญของการพัฒนาทางความคิด เมื่อนักคิดนักปรัชญาในยุคนี้ได้พัฒนาความสนใจในเรื่องของรสนิยม (taste) โดยนักปรัชญาหลายท่าน เช่น ชาฟท์เบอร์รี่ (Shaftesbury) เบริก (Burke) และคานท์ (Kant) ได้พัฒนาทฤษฎีเรื่องรสนิยม (Theory of taste) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประสบการณ์สุนทรียะ (aesthetic experience) และปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในธรรมชาติและในศิลปะ

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงกลางศตวรรษที่ 20 นักสุนทรียศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับทั้ง 2 เรื่องหลักในปรัชญาความงามคือทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และทฤษฎีศิลปะ แต่ภายหลังศตวรรษที่ 18 ความสนใจในเรื่องรสนิยมได้เริ่มเปลี่ยนไปเป็นความสนใจและความพยายามในการคิดและสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งสุนทรียะ (the aesthetic) และคำว่า “งาม” ก็กลายเป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับ “การมีคุณค่าทางสุนทรียะ” (aesthetic value)

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 สุนทรียศาสตร์ได้พัฒนาไปเป็นการศึกษาในเชิงวิเคราะห์ (analytic aesthetics) โดยปรัชญาสิ่งสุนทรียะ (Philosophy of the aesthetic) ได้เข้ามาแทนที่ปรัชญาความงาม (Philosophy of Beauty) และในช่วงศตวรรษที่ 20 ก็พัฒนาไปเป็นการเน้นการวิจารณ์ ซึ่งทำให้เกิดพื้นที่ที่เป็นเนื้อหาส่วนที่ 3 คือ ปรัชญาของการวิจารณ์ศิลปะ (Philosophy of Criticism หรือ metacriticism) ขึ้นมา โดยการพัฒนาในส่วนนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของปรัชญาวิเคราะห์ (Analytic Philosophy) และปรัชญาภาษา (Linguistic Philosophy) ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์และการวิเคราะห์ภาษาเป็นเรื่องหลัก โดยที่นักปรัชญากลุ่มนี้จะถือว่าหน้าที่หรือกิจกรรมสำคัญของนักสุนทรียศาสตร์ก็คือ การวิเคราะห์เพื่อทำให้ความคิดหรือมโนทัศน์พื้นฐานที่พวก นักวิจารณ์ศิลปะใช้ในการบรรยายงานศิลปะ การตีความศิลปะ และการประเมินคุณค่าของงานศิลปะ นั้นชัดเจน

1.2 วิธีการศึกษาสุนทรียศาสตร์

ในการศึกษาสุนทรียศาสตร์นั้น เราสามารถศึกษาได้ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ความคิดและในเชิงการจับปัญหาหรือประเด็นสำคัญในทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งแต่ละวิธีก็จะมีข้อดีหรือจุดแข็งอยู่ในตัวเอง การจะเลือกใช้วิธีการใดในการศึกษาก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์หรือเป้าหมายของผู้ที่ศึกษาเป็นสำคัญ

1.2.1 การศึกษาประวัติศาสตร์ทางความคิดของสุนทรียศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์ทางความคิดของสุนทรียศาสตร์ (History of Aesthetics) เป็นการศึกษาความคิดทางสุนทรียศาสตร์ของนักปรัชญาเมธีที่สำคัญในแต่ละยุคสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ สมัยกลาง สมัยฟื้นฟู สมัยใหม่เรื่อยมาจนถึงช่วงศตวรรษที่ 20 และปัจจุบันเพื่อดูความคิด และปัญหาทางสุนทรียศาสตร์ที่นักปรัชญาคนสำคัญ ๆ และมีอิทธิพลต่อปรัชญาสาขานี้ให้ความสนใจ การศึกษาด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้เราเห็นความคิด ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ และเห็นการพัฒนาการทางความคิดของสุนทรียศาสตร์ตลอดสาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นว่าจริง ๆ แล้ว หลาย ๆ ปัญหาของสุนทรียศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างมาก ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงของการโต้แย้ง การใช้เหตุผล

วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของความคิดนี้จึงเป็นวิธีที่นิยมใช้กันทั้งในการเรียนการสอนปรัชญาโดยทั่วไปและในการศึกษาสุนทรียศาสตร์เบื้องต้น เนื่องจากเป็นการนำเสนอที่เป็นการปูพื้นทางความคิด ความเข้าใจ และให้ภาพกว้าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวและเนื้อหาของสิ่งที่สุนทรียศาสตร์ศึกษาได้เป็นอย่างดี เราจึงมักเห็นหนังสือหรือตำราทางสุนทรียศาสตร์นำเสนอด้วยวิธีการนี้

1.2.2 การศึกษาปัญหาทางสุนทรียศาสตร์

การศึกษาปัญหาทางสุนทรียศาสตร์ (Problems of Aesthetics) เป็นวิธีการศึกษาโดยการใช้ปัญหาเป็นดั่งตั้ง เช่น ปัญหาที่ว่าความงามคืออะไร ศิลปะคืออะไร วัตถุประสงค์ทางสุนทรียะคืออะไร คุณค่าทางสุนทรียะเป็นวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัย ศิลปะสัมพันธ์กับสิ่งอื่น เช่น ความจริง ความรู้ ศีลธรรม หรือไม่อย่างไร แล้วดูว่านักคิดนักปรัชญาต่าง ๆ ใน

สาขาสุนทรียศาสตร์นั้นคิดและถกเถียงในเรื่องหรือประเด็นนั้นอย่างไร การศึกษาด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้เห็นและเข้าใจปัญหาและประเด็นทางความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสุนทรียศาสตร์ได้ดี อีกทั้งยังทำให้สามารถลงลึกในรายละเอียดของแต่ละเรื่องแต่ละประเด็นได้มาก ซึ่งก็มีผู้ที่ศึกษาสุนทรียศาสตร์นิยมใช้วิธีไม่น้อย

1.3 สุนทรียศาสตร์แตกต่างอย่างไร

ในการศึกษาสุนทรียศาสตร์ เราจะพบว่ามีความคิดและเรื่องหลายเรื่องที่ทั้งสัมพันธ์กัน ทับซ้อนคาบเกี่ยวกัน และคล้ายคลึงกัน ซึ่งถ้าหากว่าไม่ชัดเจนว่าสิ่งเหล่านั้นเกี่ยวข้องและแตกต่างกันอย่างไรแล้วก็อาจก่อให้เกิดความสับสนและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ หัวข้อนี้เป็นความพยายามที่จะให้เกิดความชัดเจนในประเด็นที่ว่า

- สุนทรียศาสตร์ต่างจากปรัชญาศิลปะอย่างไร
- สุนทรียศาสตร์ต่างจากจิตวิทยาศิลปะอย่างไร
- สุนทรียศาสตร์ต่างจากการวิจารณ์ศิลปะอย่างไร
- นักสุนทรียศาสตร์ต่างจากศิลปินอย่างไร

1.3.1 สุนทรียศาสตร์ต่างจากปรัชญาศิลปะ

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่าปรัชญาความงาม (Philosophy of Beauty) นั้นคล้ายคลึงกับปรัชญาศิลปะ (Philosophy of Arts) ตรงที่ต่างก็ศึกษาเกี่ยวกับความงาม และสุนทรียศาสตร์กับปรัชญาศิลปะก็มีความสัมพันธ์กันโดยที่ปัญหาส่วนหนึ่งที่สุนทรียศาสตร์ศึกษา เช่น ปัญหาว่า งานศิลปะคืออะไร มีค่านิยมศิลปะที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปหรือไม่ การแสดงออกทางศิลปะคืออะไร อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้งานศิลปะนั้นงามหรือดี กับปัญหาที่ปรัชญาศิลปะศึกษา เช่น ปัญหาที่ว่า งานศิลปะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างไร ลักษณะสำคัญอะไรที่ทำให้วัตถุงาม นั่นก็เป็นปัญหาที่สุนทรียศาสตร์ศึกษาด้วยเช่นกัน โดยที่เนื้อหาและขอบเขตของสุนทรียศาสตร์กับปรัชญาศิลปะศึกษานั้นมีความเหลื่อมล้ำหรือทับซ้อนกันอยู่บางส่วน

อย่างไรก็ตาม สุนทรียศาสตร์กับปรัชญาศิลปะก็แตกต่างกันในแง่ที่ว่า สุนทรียศาสตร์นั้น ศึกษาความงามโดยทั่วไปทั้งในส่วนที่เป็นความงามตามธรรมชาติและ

ความงามของงานศิลปะซึ่งเป็นความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น ในขณะที่ปรัชญาศิลปะศึกษาเฉพาะความงามของศิลปะโดยไม่รวมความงามที่เป็นวัตถุทางธรรมชาติและประสบการณ์ทางสุนทรียะของความงามในธรรมชาติเข้าไว้ด้วย โดยสิ่งที่ปรัชญาศิลปะศึกษาก็คือเรื่องการให้ค่านิยมศิลปะ ธรรมชาติของรสนิยม ธรรมชาติของความงาม การจินตนาการ การสร้างสรรค์ การแสดงออก รูปแบบและลักษณะของการแสดงออก รวมทั้งประเด็นเรื่อง คุณลักษณะของการตอบสนองทางอารมณ์ต่องานศิลปะ และปัญหาว่าศิลปะสะท้อนความจริงหรือไม่⁶ ดังนั้น ขอบเขตของสิ่งที่ปรัชญาศิลปะศึกษาจึงแคบกว่าสุนทรียศาสตร์ และโดยเนื้อหาแล้วปรัชญาศิลปะนั้นก็จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียศาสตร์

1.3.2 สุนทรียศาสตร์ต่างจากจิตวิทยาศิลปะ

ทั้งสุนทรียศาสตร์และจิตวิทยาศิลปะ (Psychology of Arts) ต่างก็เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องความงาม โดยจิตวิทยาศิลปะนั้นถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 และศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบ รูปแบบ และบริบทของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากงานศิลปะ โดยมุ่งศึกษาไปที่กระบวนการของการเกิดขึ้นของประสบการณ์ทางสุนทรียะ และการวิเคราะห์ประสบการณ์ทางสุนทรียะโดยละเอียด ทั้งในส่วนที่เป็นลักษณะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของประสบการณ์สุนทรียะ⁷ คือ เส้นแบ่งชั้นกันจากความเป็นจริงหรือการดึงใจให้ห่างจากความจริง (psychic distance) ที่ทำให้เกิดสื่ออารมณ์ (sensuous media) หรือพื้นผิวของงานศิลปะ และศึกษาสภาพหรือภาวะทางจิต (state of mind) ขณะชื่นชมงานศิลปะ ซึ่งทำให้เกิดมโนทัศน์สำคัญทางสุนทรียศาสตร์ เช่น อารมณ์ร่วม ความเต็มใจ เคลือบเคลิ้ม (empathy) อีกทั้งยังรวมไปถึงการอธิบายและแปลความรู้สึกและความหมายของประสบการณ์ทางสุนทรียะออกมาเป็นวัตถุ เช่น เป็น สี เส้น รูปร่าง ระดับเสียง โดยที่จิตวิทยาศิลปะจะใช้การทดลองและการสังเกต ซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่สุนทรียศาสตร์นั้นเป็นการศึกษาวิเคราะห์หามโนทัศน์เรื่องความงาม

⁶Robert Andi, *Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), pp. 12-13.

⁷Dewitt H Parker, "Aesthetics" in Dagobert D Runes. *Twentieth Century Philosophy*, (New York: Philosophical Library, 1943), pp. 41-42.

โดยการใช้วิธีการทางปรัชญาคือการใช้เหตุผลในการช่วยให้ได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับความงาม

1.3.3 สุนทรียศาสตร์ต่างจากศิลปะวิจารณ์

ศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) เป็นการวิจารณ์และประเมินคุณค่าของงานศิลปะ ที่อาศัยมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์บางอย่างในการตัดสิน โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดทั้งความเข้าใจในงานศิลปะ และการชื่นชมงานศิลปะมากขึ้น

ส่วนสุนทรียศาสตร์นั้นทำหน้าที่ค้นหาความหมาย อธิบาย วิเคราะห์ ความคิดหรือมโนทัศน์ และค้นหาหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของความงามที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ใช้เป็นหลักในการพิจารณาและประเมินค่างานศิลปะที่นักวิจารณ์ศิลปะจะนำไปใช้ในการวิจารณ์ศิลปะนั้นให้ชัดเจนแจ่มแจ้งด้วยเหตุผล

กล่าวได้ว่า ศิลปะวิจารณ์นั้นเป็นการนำหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่นักสุนทรียศาสตร์ได้ศึกษาไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในศิลปะและความงามไปใช้ในการพิจารณาและประเมินคุณค่าของงานศิลปะ โดยนัยนี้สุนทรียศาสตร์จึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมาก่อนและเป็นสิ่งที่จัดว่าเป็นหลักหรือรากฐานให้การวิจารณ์ศิลปะ

1.3.4 นักสุนทรียศาสตร์ต่างจากศิลปิน

นักสุนทรียศาสตร์เป็นนักทฤษฎี (theorist) ที่มีหน้าที่ในการศึกษา แสวงหาความรู้ในเรื่องความงามเพื่อช่วยให้ทั้งศิลปินและผู้คนโดยทั่วไปมีความเข้าใจในเรื่องความงาม โดยที่นักสุนทรียศาสตร์เองนั้นไม่ได้เป็นผู้ที่ทำงานหรือสร้างสรรค์งานศิลปะ

ในขณะที่ศิลปิน (artist) เป็นนักปฏิบัติคือเป็นผู้ที่ทำงานศิลปะ เป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ สร้างสรรค์ความงามเพื่อความงาม เช่น กวี นักดนตรี จิตรกร ประติมากร นาฏศิลปิน โดยที่ศิลปินนั้นก็แตกต่างจากช่างศิลป์ (artisan) เช่น ช่างทอง ช่างฉลุ ซึ่งเป็นผู้สร้างงานศิลปะสำหรับประโยชน์ในการใช้สอย (utility)

1.4 ความคิดพื้นฐานที่สำคัญในสุนทรียศาสตร์

ในสุนทรียศาสตร์ เราจะพบว่ามีความสำคัญที่ถือกันว่าเป็นเรื่องหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชานี้ คือคำว่า วัตถุประสงค์ทางสุนทรียะ ประสบการณ์ทางสุนทรียะ คุณค่าทาง

สุนทรียะ ดังนั้น เพื่อเป็นการช่วยให้เกิดความชัดเจน ในหัวข้อนี้จึงจะเป็นการอธิบายความหมายของความคิดพื้นฐานเหล่านี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

1.4.1 วัตถุทางสุนทรียะ

วัตถุทางสุนทรียะ (aesthetic objects) เป็นมโนทัศน์ที่สำคัญและอาจถือได้ว่าเป็นหัวใจของการศึกษาเรื่องความงาม เพราะวัตถุทางสุนทรียะนี้เป็นที่มาหรือสาเหตุของประสบการณ์สุนทรียะ และยังเป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษาในแง่ที่ว่าทั้งความสนใจในความงาม การชื่นชมความงาม และการวิจารณ์ความงามหรือศิลปะนั้นต่างก็เกี่ยวข้องกับวัตถุทางสุนทรียะทั้งสิ้น

วัตถุทางสุนทรียะนี้เป็นวัตถุที่ถูกนำมาพิจารณาหรือรับรู้อย่างสุนทรียะ⁸ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นวัตถุที่เรามีประสบการณ์สุนทรียะ และเป็นวัตถุที่ได้รับการตัดสินให้มีคุณค่าทางสุนทรียะ (aesthetic value) โดยมีการให้เหตุผลประกอบเพื่อสนับสนุนการตัดสินนั้น

ขอบข่ายของสิ่งที่เป็นวัตถุทางสุนทรียะนั้นกว้างเพราะวัตถุใดก็ตามที่ถูกนำมารับรู้ทางสุนทรียะ มันก็จะเป็นวัตถุทางสุนทรียะทั้งสิ้น ในสุนทรียศาสตร์ วัตถุทางสุนทรียะนั้นหมายความถึงทั้งสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ (nature) เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ทะเลภูเขา ฯลฯ และผลงานศิลปะ (work of arts) เช่น ภาพเขียน รูปปั้น ดนตรี งานวรรณกรรม โดยผลงานทางศิลปะนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อรรถศิลป์ (Useful Arts) ซึ่งเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นมาโดยมุ่งประโยชน์ในด้านการใช้สอย กับ วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) ซึ่งเป็นศิลปะที่มุ่งเน้นความงามเป็นสำคัญ นักสุนทรียศาสตร์จึงเรียกศิลปะชนิดนี้ว่าเป็นศิลปะบริสุทธิ์ (Pure Art) หรือศิลปะที่แท้ (Art Proper)

ดังนั้น ในเนื้อหาของสุนทรียศาสตร์จะมีการกล่าวถึงวัตถุทางสุนทรียะทั้งที่เป็นวัตถุทางสุนทรียะที่เป็นธรรมชาติและงานศิลปะ โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการกล่าวถึงผลงานศิลปะที่เป็นวิจิตรศิลป์เท่านั้น

สำหรับพรรณนะเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติและ ความหมายของวัตถุทางสุนทรียะนั้นก็มีอยู่แตกต่างกันหลากหลาย⁹ เช่น

⁸ จรูญ โกมุทรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์, (นนทบุรี: เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2539), หน้า 13.

⁹ Stanley M Honer, *Invitation to Philosophy : Issues and Options*, (Ontario: Wadsworth Publishing Company, 1999), p. 178-184.

ทรรศนะที่เห็นว่าวัตถุทางสุนทรียะนั้นเป็นการแสดงออกของแบบ (Forms) เช่น ทรรศนะของเพลโต, อริสโตเติล, คีทส์, เฮเกิล, โซเพนเฮาว์, ชันดาเยนา, ดอลสตอย, ไคลฟ์ เบลล์

ทรรศนะที่ว่าวัตถุทางสุนทรียะเป็นการแสดงออกของการเป็นเช่นนั้นเอง (suchness) ซึ่งเป็นแนวคิดแบบของศาสนาและปรัชญาตะวันออก เช่น ทรรศนะของพวกฮินดู, พุทธศาสนา และเต๋า

ทรรศนะที่ว่าวัตถุทางสุนทรียะเป็นการแสดงออกของประสบการณ์ที่หลอมรวมเป็นหนึ่ง (unified experience) เช่น ทรรศนะของจอห์น ดิวอี้

ทรรศนะที่ว่าวัตถุทางสุนทรียะเป็นการแสดงออกของความรู้สึก (feelings) เช่น ทรรศนะของอริสโตเติล, โครเซ่

ทรรศนะที่ว่าวัตถุทางสุนทรียะเป็นการแสดงออกถึงการมีอยู่ของความเป็นไปได้ (existential possibilities) เช่น ทรรศนะของนิทเช่

1.4.2 ประสบการณ์สุนทรียะ

ประสบการณ์สุนทรียะ (aesthetic experience) เป็นประสบการณ์ที่เป็นการรับรู้ในเชิงความงาม หรือเป็นการรับรู้ทางสุนทรียะ (aesthetic perception) โดยประสบการณ์สุนทรียะนั้นแตกต่างจากการรับรู้โดยตรงที่เป็นการรับรู้ที่เป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง (end-in-itself) คือเป็นการรับรู้เพื่อการรับรู้โดยไม่มุ่งสนใจในด้านอื่น เช่น การนำไปใช้ประโยชน์ การให้ความรู้ การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวผู้รับรู้ ซึ่งการรับรู้ในลักษณะนี้จะมีผลเป็นความพึงพอใจหรือประทับใจในการมีประสบการณ์หรือการรับรู้ นั้น เช่น

ในการมองภาพวาดในลักษณะที่เป็นประสบการณ์สุนทรียะนั้น ผู้มองจะมองเพื่อซึมซับรับรู้สิ่งที่ปรากฏต่อสายตา เช่น เส้น สี รูปร่าง แล้วจบลงที่ตรงนั้นโดยไม่สนใจในเรื่องอื่น เช่น การใช้ประโยชน์ว่าจะนำไปประดับตกแต่งบ้านได้อย่างไร หรือภาพนี้จะมีมูลค่าเท่าใดในอนาคต หรือว่าภาพนี้ดูแล้วเหมือนอะไร ทำไมผู้วาดจึงวาดอย่างนี้ เพราะหากรับรู้ในลักษณะดังกล่าว มันก็จะไม่เป็นประสบการณ์สุนทรียะเนื่องจากมันไม่ได้เป็นการรับรู้ที่เป็นความสนใจเฉพาะสิ่งนั้น ๆ โดยตัวของมันเอง แต่เป็นการรับรู้ที่นำไปสู่เป้าหมายอื่น เช่น ประโยชน์ การใช้งาน การให้ความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น

แม้ว่าโดยทั่วไป เวลาที่มนุษย์มองสิ่งใดนั้น เรามักมองในเชิงปฏิบัติ (practical nature) คือมองว่าทำไปทำไม จะเอาไปใช้อะไร เป็นต้น แต่การรับรู้ทางสุนทรียะนั้นจะเป็นการมองเพื่อสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะโดยไม่เกี่ยวข้องกับการใช้งานหรือประโยชน์ใด ๆ ของมัน ประสบการณ์สุนทรียะจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากประสบการณ์ด้านอื่น ๆ ตรงที่ประสบการณ์สุนทรียะไม่ได้เป็นการรับรู้เชิงปฏิบัติ (non-practical perception) ที่เป็นการรับรู้เพื่อนำไปใช้ในชีวิตรจริง มันจึงทำให้ผู้รับรู้รู้สึกผ่อนคลาย และทำให้ความรู้สึกหรืออารมณ์สุนทรียะที่เป็นความพึงพอใจ ความเพลิดเพลินเกิดขึ้นได้

ลักษณะที่แตกต่างอีกอย่างหนึ่งของประสบการณ์สุนทรียะก็คือ ประสบการณ์สุนทรียะนั้นไม่ใช่การรับรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจ (non-cognitive) เพราะความพึงพอใจในความงามนั้นมันเป็นสัญชาตญาณที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน (innate) เราสามารถที่จะสัมผัสหรือรับรู้ความงามได้โดยตรง โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับความรู้อะไรหรือกระบวนการทางความรู้ใด ๆ

ดังนั้น ในการมองภาพวาด หากผู้ชมมุ่งสนใจถึงยุคสมัยของภาพ ผู้วาดภาพ และรายละเอียดต่าง ๆ ของภาพในเชิงประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริง และเทคนิคของการวาด ในลักษณะที่เป็นไปเพื่อการสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจแล้ว ก็จะไม่สามารถจัดได้ว่าเป็นประสบการณ์สุนทรียะ แต่ถ้าผู้ชมมองในลักษณะที่ให้สิ่งที่ปรากฏต่อสายตาดาบลงเพียงแต่การมองเพื่อให้ซึมซับกับสิ่งที่ภาพวาดนั้นแสดงออกมาให้เห็นและเปิดให้ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเข้ามา (sympathy) มันก็จะเป็นการสัมผัสโดยตรงกับความงาม และเป็นการให้วัตถุทางสุนทรียะได้พูดกับผู้รับรู้โดยตรง การมองในลักษณะดังกล่าวก็จะจัดได้ว่าเป็นประสบการณ์สุนทรียะ

นอกจากนั้น ประสบการณ์สุนทรียะยังมีลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการต้องไม่เป็นการรับรู้ในลักษณะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวตนหรือประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับผู้รับรู้ (disinterestedness) ไม่เป็นการรับรู้ในเชิงส่วนตัวว่าวัตถุทางสุนทรียะชิ้นนี้มีความสัมพันธ์กับตนอย่างไร จึงจะเกิดช่องว่างทางสุนทรียะ (psychical distance) ที่ทำให้ความรู้สึกทางสุนทรียะเกิดขึ้นได้

ดังนั้นในการอ่านงานวรรณกรรมใดก็ตาม ถ้าผู้อ่านเอาเรื่องราวหรือตัวละครในงานชิ้นนั้นมาสัมพันธ์กับชีวิตของตนเอง เช่น เปรียบเทียบว่าคล้ายกับเรื่องราวของตนหรือคนที่รู้จัก มันก็จะเป็นการอ่านในลักษณะที่เป็นการสัมพันธ์กับผู้รับรู้ ซึ่งเป็น

การรับรู้ในเชิงส่วนตัวทำให้ไม่มีระยะห่าง (distance) ระหว่างผู้อ่านกับงานเขียนชิ้นนั้น ซึ่งก็จะทำให้ไม่สามารถจัดว่าเป็นการรับรู้ในเชิงสุนทรียะได้

ในการอ่านงานวรรณกรรมหากผู้อ่านคิดเอาตัวเองเข้าไปเป็นตัวละครในเรื่อง หรือคิดว่าเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องของตนแล้ว ความเพลิตเพลินในเชิงสุนทรียะจากเรื่องที่กำลังอ่านอยู่นั้นก็จะหายไป เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้อ่านหรือผู้รับรู้เอาตัวเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงานที่อ่านและเกิดอารมณ์ร่วม รู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ไปกับตัวละครแล้ว มันก็จะกลายเป็นเรื่องของความบันเทิง (entertainment) ไป เนื่องจากโดยตัวของมันเองแล้ว ศิลปะจะเป็นสิ่งที่คล้ายของจริง โกล้ความจริง แต่มันต้องไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ของจริง (anti-realistic)¹⁰ แต่หากในขณะที่อ่าน ผู้อ่านคิดหรือนึกเสมอว่าเรื่องราวที่กำลังอ่านอยู่นี้เป็นเรื่องแต่ง เป็นเรื่องสมมติหรือเป็นจินตนาการ ซึ่งในทางสุนทรียศาสตร์เรียกว่า มีเส้นแบ่งชั้นกันจากความเป็นจริง¹¹ (psychical distance) หรือการดึงใจให้ห่างจากความจริง¹² อันเป็นการพยายามออกจากชีวิตจริงไปชั่วขณะ แล้วดึงตัวเขาออกมาเป็นผู้ดู เพื่อให้ประสบการณ์นั้นไม่เกี่ยวข้องกับตัวตนของผู้รับรู้ ก็จะทำให้เขาปล่อยวางจากชีวิตจริง ทำให้เกิดความผ่อนคลายอารมณ์ (relaxation) เกิดความพึงพอใจ (pleasure) ในงานเขียนชิ้นนั้นได้ ประสบการณ์ดังกล่าวก็จะเป็นประสบการณ์ทางสุนทรียะ

สรุปได้ว่า ประสบการณ์สุนทรียะเป็นประสบการณ์โดยตรงที่เป็นการรับรู้โดยไม่มีเป้าหมายอื่นใดนอกจากตัวมันเอง โดยประสบการณ์สุนทรียะนั้นจะต้องไม่เป็นการรับรู้เชิงปฏิบัติ (non-practical perception) ไม่เป็นการรับรู้ในเชิงส่วนตัวคือไม่เกี่ยวข้องกับตัวตนของผู้รับรู้หรือผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้รับรู้ (disinterestedness) ไม่

¹⁰โดยตัวของมันเองแล้ว ศิลปะจะไม่ใช่ของจริง เพราะศิลปะเป็นการทำในลักษณะที่ให้ห่างจากความจริง แต่ในขณะที่ดูก็ต้องให้คล้ายจริงมากที่สุด เปรียบเหมือนกับการแต่งหน้าที่แต่งให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด คือแต่งแต่ก็ทำให้เหมือนกับไม่ได้แต่งนั่นเอง

¹¹เป็นการแปลศัพท์ psychical distance ตามสำนวนของ สุเชาว์ พลอยชุม (แปลเรียบเรียง) ดร.จี ศรีนิวาสน์, สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 9.

¹²หมายความว่าแม้ศิลปะ / ประสบการณ์สุนทรียะจะมีความเหมือนจริง มีความใกล้เคียงความเป็นจริง แต่มันก็ไม่ใช่เรื่องจริง เพราะมีเส้นแบ่งชั้นกันจากความเป็นจริงอยู่

เป็นการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้อื่น (non-cognitive) แต่เป็นการสัมผัสโดยตรงกับความงาม โดยที่ผู้รับรู้พุ่งความสนใจไปเฉพาะที่วัตถุทางสุนทรียะ และเปิดรับให้ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการรับรู้เข้ามาอย่างเต็มที่ (sympathy) เป็นประสบการณ์ที่ผู้รับรู้ให้วัตถุทางสุนทรียะนั้นได้พูดกับเขาโดยตรง

1.4.3 คุณค่าทางสุนทรียะ

คุณค่าทางสุนทรียะ (aesthetic value) เป็นคุณค่าที่ให้แก่อารมณ์ความรู้สึกหนึ่งตามการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ¹³ คุณค่าทางสุนทรียะจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินเชิงสุนทรียะโดยตรง แต่เนื่องจากในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะนั้นไม่มีเครื่องวัดที่ชัดเจน ไม่มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมหรือแน่ชัด ไม่มีเหตุผลที่แน่นอนที่จะทำให้ทุกคนเห็นหรือยอมรับได้ตรงกัน อีกทั้งยังมีการตีความการตัดสินทางสุนทรียะที่แตกต่างกันไป จึงทำให้ทฤษฎีการตัดสินทางสุนทรียะนั้นมีอยู่หลายทฤษฎี และการจะอธิบายหรือนิยามว่าคุณค่าทางสุนทรียะคืออะไรนั้นก็อธิบายได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการอธิบายจากแง่มุมใดตามทฤษฎีใดนั่นเอง

ทฤษฎีการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะ (aesthetic judgement) ในปัจจุบันมีทฤษฎีหลัก ๆ อยู่ 3 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีจิตวิสัย ทฤษฎีวัตถุวิสัย และทฤษฎีสัมพัทธ์นิยม

1.4.3.1 ทฤษฎีแบบจิตวิสัยหรืออัตวิสัย (Subjectivism) เป็นทฤษฎีที่ให้ ความสำคัญกับจิตของผู้รับรู้ และเห็นว่าไม่มีคุณสมบัติใดที่ทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะอยู่ในวัตถุ โดยในการรับรู้วัตถุทางสุนทรียะ ผู้รับรู้ก็เพียงแค่แสดงออกถึงความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อสิ่งนั้น

สำหรับทฤษฎีจิตวิสัย คุณค่าสุนทรียะจึงเป็นความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะโดยไม่เกี่ยวข้องและไม่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติใดของวัตถุทางสุนทรียะที่รับรู้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคุณค่าทางสุนทรียะนั้นเป็นคุณค่าที่

¹³ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, หน้า 4.

เกิดขึ้นจากการที่จิตของผู้ที่รับรู้ที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใด ๆ ของวัตถุทางสุนทรียะ¹⁴ นั่นเอง

ดังนั้น การที่คน ๆ หนึ่งมองงานประติมากรรม “จูบ” (The Kiss) ของโรแดง (Rodin) แล้วตัดสินว่างานศิลปะชิ้นนี้มีคุณค่าทางสุนทรียะก็เท่ากับว่าเขามีความชอบหรือความพึงพอใจงานชิ้นนี้ และในทางกลับกันหากเขาดูงานชิ้นนี้แล้วไม่ชอบก็เท่ากับว่างานประติมากรรมชิ้นนี้ไม่มีคุณค่าทางสุนทรียะสำหรับเขา ในแง่นี้คุณค่าทางสุนทรียะกับความชอบ ความพึงพอใจ หรือที่บางคนเรียกว่า รสนิยม (taste) จึงเป็นสิ่งเดียวกัน

หากคุณค่าทางสุนทรียะเป็นเรื่องของความชอบหรือรสนิยมแล้วคุณค่าทางสุนทรียะก็จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนไปตามความชอบหรือรสนิยมของแต่ละคนที่แตกต่างกัน และการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะของคน 2 คนที่ตัดสินออกมาแตกต่างกันก็จะเป็นสิ่งที่มีน้ำหนักเท่ากัน ไม่มีการตัดสินที่ถูกและผิด การตัดสินของใครก็ถูกสำหรับคนนั้น

ตามทรรศนะนี้การตัดสินทางสุนทรียะจึงเป็นเรื่องของความชอบ ความพึงพอใจของแต่ละคน ความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้รับรู้หรือผู้ตัดสินความงาม มาตรการหรือเกณฑ์การตัดสินความงามจึงมีลักษณะไม่แน่นอนตายตัวเพราะขึ้นอยู่กับรสนิยม ความชอบของแต่ละบุคคล โดยนักปรัชญาที่มีแนวคิดในลักษณะนี้ก็เช่น โครเซ่ ดอลสโตย อิวม์ เป็นต้น

1.4.3.2 ทฤษฎีวัตถุวิสัย (Objectivism) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับจิตหรือความรู้สึกของผู้รับรู้ คุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่เองในวัตถุทางสุนทรียะโดยอิสระ และไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรับรู้ การตอบสนองทางความรู้สึกทางสุนทรียะของผู้ที่รับรู้ คุณค่าทางสุนทรียะจึงเป็นสิ่งที่คงที่แน่นอน มีลักษณะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ และเป็นสิ่งที่มีค่าในตัวเอง (intrinsic value) และการตัดสินทางสุนทรียะจะเป็นสิ่งที่เด็ดขาด และเป็นที่ยืนยันที่สุดคือจริงหรือเท็จอย่างใดอย่างหนึ่ง

¹⁴พระมหาอุดม ปญญาโก, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะ พระพุทธรูปสมัยอยุธยา”, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 25.

ตามทฤษฎีนี้ ความงามจึงเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วและมีอยู่จริงในวัตถุ โดยไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ของผู้ตัดสิน และเกณฑ์การตัดสินความงามนั้นก็เป็นที่แน่นอนตายตัว นักปรัชญาเมธีที่มีแนวคิดแบบนี้ก็เช่น เพลโต อริสโตเติล เซนต์โทมัส อควีนาส ค้านท์ โชเปนเฮาว์

1.4.3.3 ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism)

ในขณะที่ทฤษฎีวัตถุวิสัยและทฤษฎีจิตวิสัยเป็นการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์แบบสุดขั้ว คือทางวัตถุวิสัยนั้นถือว่าการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะเป็นเรื่องของวัตถุทางสุนทรียะ หรือคุณสมบัติที่มีอยู่ในวัตถุโดยไม่เกี่ยวข้องกับความรู้หรือความรู้สึกของผู้รับรู้อย่างใด โดยคุณค่าทางสุนทรียะเป็นสิ่งที่คงที่แน่นอนและเป็นสิ่งที่มียในตัว และทางฝ่ายจิตวิสัยนั้นถือว่าการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะเป็นเรื่องของจิตหรือความรู้สึกทางสุนทรียะของผู้รับรู้อย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใด ๆ ของวัตถุทางสุนทรียะ คุณค่าทางสุนทรียะเป็นเรื่องของความชอบหรือรสนิยม ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละคน และทุกการตัดสินทางสุนทรียะก็มีน้ำหนักเท่ากันคือถูกเท่าเทียมกัน

แต่ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) นั้นมีทฤษฎีที่อยู่ตรงกลางระหว่างทฤษฎีวัตถุวิสัยและทฤษฎีจิตวิสัยโดยมีการให้ความสำคัญกับทั้งจิตของผู้รับรู้อะไรก็ตาม คือมองว่าทั้งจิตและวัตถุต่างก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญในการสร้างคุณค่าทางสุนทรียะ และเห็นว่าคุณค่าทางสุนทรียะนั้นเป็นทั้งคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเองของสิ่งสุนทรียะ และเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในจิตของผู้รับรู้อะไรก็ตาม โดยความงามซึ่งเป็นคุณสมบัติทางสุนทรียะในวัตถุจะเป็นตัวก่อให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะแก่ผู้รับรู้อะไรก็ตาม

คุณค่าทางสุนทรียะสำหรับสัมพัทธนิยม จึงเป็นความสามารถ (capacity) ของคุณสมบัติในวัตถุที่ก่อให้เกิดการตอบสนองทางสุนทรียะขึ้นในผู้รับรู้อะไรก็ตาม โดยคุณค่าทางสุนทรียะนั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่มียในตัว แต่มีลักษณะเป็นสิ่งสัมพัทธ์ในแง่ที่ว่าวัตถุทางสุนทรียะจะมีคุณค่าทางสุนทรียะก็ต่อเมื่อมันก่อให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะขึ้นในผู้รับรู้อะไรก็ตาม และเนื่องจากตามทฤษฎีนี้ความงามที่จะรับรู้ได้นั้นต้องอาศัยทั้งวัตถุและจิตของผู้รับรู้อะไรก็ตาม คุณค่าทางสุนทรียะสำหรับ สัมพัทธ์นิยมจึงเป็นทั้งจิตวิสัยและวัตถุวิสัย กล่าวได้ว่าสัมพัทธ์นิยมเป็นแนวคิดที่พยายามแก้ปัญหาและลดความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะที่สุดโต่งระหว่างทฤษฎีวัตถุวิสัยและทฤษฎีจิตวิสัย โดยการลดช่องว่างของการแตกต่างทางความคิดด้วยการประนีประนอมทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน

สรุปเนื้อหาและประเด็นสำคัญในบทที่ 1

• สุนทรียศาสตร์

- เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้เกี่ยวกับความงาม
- เป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาสาขาคุณวิทยาที่แสวงหาความจริง / ความรู้เกี่ยวกับความงาม
- แม้ทฤษฎีศิลปะและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามจะมีมาแต่สมัยกรีกโบราณ แต่สุนทรียศาสตร์เพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยโบมการ์เต็นเป็นผู้บัญญัติใช้คำ "สุนทรียศาสตร์" เป็นครั้งแรกให้หมายถึง ศาสตร์ของการรู้ด้วยความรู้ลึก

• วัตถุประสงค์สุนทรียะ

- เป็นสิ่งที่ถูกนำมาพิจารณาหรือรับรู้อย่างสุนทรียะ และได้รับการตัดสินให้มีคุณค่าทางสุนทรียะ
- หมายถึงทั้งสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ และผลงานศิลปะ

• ประสบการณ์สุนทรียะ

- เป็นประสบการณ์ที่เป็นการรับรู้ในเชิงความงาม หรือเป็นการรับรู้ทางสุนทรียะ
- เป็นการรับรู้ในเชิงความงาม เป็นสิ่งที่ต่างจากการรับรู้โดยตรงที่
 - เป็นการรับรู้ที่เป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง (end in itself)
 - ไม่ได้เป็นการรับรู้เชิงปฏิบัติ (non practical)
 - ไม่ได้เป็นการรับรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจ (non cognitive)
 - ไม่ได้เป็นการรับรู้ในลักษณะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวตนหรือประโยชน์ของผู้รับรู้ (disinterestedness)

- คุณค่าทางสุนทรียะ เป็นคุณค่าที่เราให้แก่สิ่งที่ได้รับการตัดสินในเชิงสุนทรียะ
- ทฤษฎีการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะ 3 ทฤษฎี

- ทฤษฎีจิตวิสัย

- ให้ความสำคัญกับจิตและความรู้สึกของผู้รับรู้ หรือผู้ตัดสิน ความงาม
- คุณค่าทางสุนทรียะ เป็นคุณค่าที่เกิดจากจิตของผู้รับรู้ที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใด ๆ ของวัตถุทางสุนทรียะ
- ความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้รับรู้หรือผู้ตัดสินความงาม
- เกณฑ์การตัดสินความงามและคุณค่าทางสุนทรียะไม่คงที่แน่นอน โดยขึ้นอยู่กับผู้รับรู้หรือผู้ตัดสิน คุณค่าทางสุนทรียะจึงอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล แต่ทุกการตัดสินทางสุนทรียะนั้นเสมอกัน

- ทฤษฎีวัตถุวิสัย

- ให้ความสำคัญกับวัตถุทางสุนทรียะแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้ความสำคัญกับจิตหรือความรู้สึกของผู้รับรู้วัตถุนั้น
- ความงามเป็นสิ่งที่มืออยู่จริงในวัตถุ โดยไม่ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของผู้ตัดสินความงาม
- การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะเป็นเรื่องของวัตถุหรือคุณสมบัติที่มีอยู่ในวัตถุ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการรับรู้หรือความรู้สึกของผู้รับรู้
- คุณค่าทางสุนทรียะเป็นสิ่งที่คงที่แน่นอน และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง

· ทฤษฎีสัมพัทธนิยม

- ให้ความสำคัญกับทั้งวัตถุทางสุนทรียะและจิตของผู้รับรู้ ว่าต่างก็มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณค่าทางสุนทรียะ
- คุณค่าทางสุนทรียะเป็นทั้งคุณค่าที่มีอยู่ในตัววัตถุเอง และเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในจิตของผู้รับรู้ด้วยกัน
- ความงามเป็นสิ่งที่รับรู้ได้โดยต้องอาศัยทั้งวัตถุและจิตของผู้รับรู้ประกอบกัน
- คุณค่าทางสุนทรียะไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง แต่เป็นสัมพัทธ์ในลักษณะที่ว่า วัตถุจะมีคุณค่าทางสุนทรียะก็ต่อเมื่อมันก่อให้เกิดการตอบสนองทางสุนทรียะขึ้นในผู้รับรู้

คำถามบทที่ 1

1. สุนทรียศาสตร์คืออะไร สุนทรียศาสตร์ศึกษาปัญหาเรื่องใดบ้าง จงอธิบายมาโดยสังเขป
2. จงกล่าวถึงความเป็นมาของสุนทรียศาสตร์มาโดยสังเขป
3. สุนทรียศาสตร์ต่างจากปรัชญาศิลปะอย่างไร จงอธิบาย
4. สุนทรียศาสตร์ต่างจากจิตวิทยาศิลปะอย่างไร จงอธิบาย
5. สุนทรียศาสตร์ต่างจากศิลปะวิจารณ์อย่างไร จงอธิบาย
6. นักสุนทรียศาสตร์ต่างจากศิลปิน และช่างศิลป์อย่างไร จงอธิบาย
7. วัตถุประสงค์ทางสุนทรียะคืออะไร จงอธิบายโดยละเอียด
8. ประสบการณ์สุนทรียะคืออะไร มีลักษณะต่างจากประสบการณ์อื่นอย่างไร จงอธิบายโดยละเอียด
9. คุณค่าทางสุนทรียะคืออะไร จงอธิบายโดยละเอียด
10. จงอธิบายคุณค่าทางสุนทรียะตามแบบทฤษฎีจิตวิสัย ทฤษฎีวัตถุวิสัย และทฤษฎีสัมพัทธ์นิยม โดยสังเขป